

Miczán Péter

Polgári Jogi Tanszék

Témavezető: Menyhárd Attila tanszékvezető egyetemi tanár, dékán

A kezelt vagyon hitelezőinek helyzete a bizalmi vagyonkezelés körében

Bevezetés

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) és a bizalmi vagyonkezelőkről és tevékenységük szabályairól szóló 2014. évi XV. törvény (a továbbiakban: Bvktv.) 2014. március 15-i hatállyal vezette be a bizalmi vagyonkezelés jogintézményét a magyar jogba. A Ptk. – rendeltetéséhez híven – a jogintézmény polgári anyagi jogi sajátosságait állapította meg, amely a saját, de célra rendelt elkülönített vagyon, más javára, védelmi jogokkal biztosított, felelős kezelésében azonosítható. Emellett a vagyonkezelő másik legfontosabb feladata a kezelt vagyon kedvezményezettnek való kiadása a vagyonkezelési feltételeknek megfelelően. A jelen dolgozatban a kezelt vagyon hitelezőjének helyzetét mutatom be. Ennek körében kitérek a (i) a kezelt vagyon hitelezőinek alcsoportjaira, (ii) kielégítési joga korlátozásának szempontjaira, (iii) helyzetére a bizalmi vagyonkezelés megszűnése, (iv) a kezelt vagyon elégtelenné válása (v) és a jogviszony érvénytelensége, (vi) valamint a kezelt vagyon, mint fedezet elvonása esetére, végül pedig (vii) a vagyonrendelővel, illetve a kedvezményezettel szembeni felelősségére.

1. A kezelt vagyon hitelezőinek eltérő jogállású csoportjai

A kezelt vagyon hitelezői e minőségüket azzal nyerik el, hogy a vagyonkezelővel szemben van olyan tartozásuk, amelyre kielégítést kereshetnek a kezelt vagyonból, annak a vagyonkezelő egyes (személyes) hitelezőivel szembeni immunitása (Ptk. 6:313. § (1) bek.) ellenére. Ennek oka, hogy a vagyonkezelő e minőségében vált az adott jogviszony alanyává, amelyből a vele szembeni követelés keletkezett.

Így a kezelt vagyon hitelezői főszabály szerint *vagy* kizárólag a *kezelt*

vagyonból, vagy a kezelt vagyonból és a vagyonkezelő *személyes* vagyonából is szerezhethetnek kielégítést. Az első kör a kezelt vagyon *vállalt* hitelezői, a második körbe pedig a vagyonkezelővel e minőségére tekintettel létrejött – akár magánjogon kívüli, így pl. adó- – jogviszonyból fakadó tartozások jogosultjai tartoznak. A tartós megbízásra tekintettel van olyan hitelezői kör, amelynek a vagyonkezelő e *minőségében*, de *szerződésen kívül* való eljárása körében okoz kárt, ilyenkor a károsult *választása* szerint a vagyonkezelő felelhet egyetemlegesen a személyes vagyonával és a kezelt vagyonnal a megbízó-vagyonrendelővel együtt, vagy kizárólag a megbízó-vagyonrendelő felel.

A kezelt vagyon hitelezőinek erősebb jogvédelme esetén nem lenne szükség a bizalmi vagyonkezelés minden főszemélyének többletköltséget jelentő többletgaranciákra. Így a kezelt vagyon megóvása, hasznosítása alacsonyabb költségek, kockázat mellett lenne megvalósítható, azaz hatékonyabban kezelhető. A vagyonrendelő és a kedvezményezett részéről továbbá nem tekinthető legitimnek, tolerálhatónak olyan igény, amely a kezelt vagyon hitelezőinek a kárára, követeléseik kielégítésének elszabotálásából fakadó előnyök realizálására irányulna.¹

Mitchell² az angol *trust* jog vonatkozásában a *harmadik személyekre szállt megtérítési jog* körében utal arra, hogy a *trust* megvalósítása során a vagyonkezelő *személyesen felelős* teljes vagyonával azon adósságokért, szerződésekért, deliktuális károkozásokért (*torts*) vagy közterhekért, amelyek a vagyonkezelő cselekményei, mulasztásai miatt felmerülnek. Hiszen a *trust* vagyon nem személy, amelyet felelőssé lehetne tenni. A *vagyonrendelő* általában a vagyon vagyonkezelőre ruházását követően *kikerül* a jogviszonyból. A vagyonkezelő nem a kedvezményezett képviselője (*agent*), sem partnerség nincs közöttük, ezért nincs a kedvezményezettek és a *trust* vagyon hitelezői között kapcsolat. A vagyonkezelők személyes felelőssége fennmarad hivataluk megszűnését követően is, ezért van szükség a kártalanítási jogukra és annak zálogjoggal, illetve *trust* vagyon értékesítése esetén a befolyt vételárból való kielégítés követelési joggal való biztosítására. A szerződési jog alapján a vagyonkezelő és a harmadik személy megállapodhatnak abban, hogy a vagyonkezelő *korlátozza, kizárja személyes felelősségét*, és az adósságot a *trust* vagyonból teljesíti *törvényes megtérítési joga* alapján. Mivel a *bizonyítás terhe a vagyonkezelőn* nyugszik, teljesítésére annak szerződéses kikötése nem elégséges, hogy a vagyonkezelő e minőségében

¹ Itt említhető Vékásnak a hitelbiztosítékok kontextusában, de a vagyonjog körében is generalizálható megállapítása, amely szerint a Ptk. megalkotása során az volt a cél, hogy egyik fél se kerüljön a másikkal szemben kiszolgáltatott helyzetbe, ne tegyen szert méltánytalan, aránytalan előnyre. Ld.: VÉKÁS 2011. 1. 4.

² Ld.: HAYTON & MITCHELL 2010. 350-352.

(*as trustee*) köt szerződést, de az már igen, hogy vagyonkezelőként és nem máshogy (*as trustee and not otherwise*) arra tekintettel, hogy a bíróság szerint a kikötés értelmetlen lett volna, ha nem a személyes felelősség kizárását jelölte volna (*Re Robinson's Settlement 1912. 1 Ch. 717 729.*).

Amikor a vagyonkezelő nem fizeti ki a hitelezőt saját vagy a *trust* vagyonából, a hitelezőt bírói döntésen alapuló engedmény alapján megilleti a kezelt vagyonból való kielégítési jog (*Re Raybould 1900. 1 Ch. 199.*). Ennek külön levezetése arra enged következtetni, hogy a *trust* vagyon mentessége még a *trust* hitelezőre is kiterjed. Mitchell utal rá, hogy az jelenti ilyenkor a problémát, hogy a hitelező joga származékos, a vagyonkezelőnél több jog nem illeti meg, ezért jogérvényesítésének feltétele, hogy bizonyítsa, hogy a *trust*-okiratból a vagyonkezelő kártalanítási joga nem került kizárásra, a költség megfelelően merült fel a *trust* megvalósításának megengedett keretei között, továbbá a vagyonkezelő és a kedvezményezett közötti fizetési kötelezettségek egyenlege alapján a vagyonkezelő javára áll fenn még fizetési kötelezettség, amelynek keretei között a megtérítési jog érvényesülhet. Ha több vagyonkezelő van, és egyiküknek nincs megtérítési joga, míg a másoknak van, utóbbi jogára hivatkozhat a hitelező.

Ilyenkor a vagyonkezelő megtérítési joga Mitchell szerint dologi jogi jellegű, amelynek gazdag gyakorlata van. Emellett azonban a vagyonkezelőt a kedvezményezettel szembeni *kötelmi jellegű* megtérítési jog is megillette, jóllehet ennek nincs gyakorlata, de Mitchell *elméletben* fennállónak tartja azt.

Úgy látja,³ hogy a *trust* hitelező helyzete igen hálátlan, hiszen származékos, ezért joga a vagyonkezelő helyzetétől függ. Így különösen akkor értéktelen, ha a vagyonkezelő tartozik a *trust* vagyon felé vagy a hitelezővel való szerződés megkötésével *trust*-sértést valósított meg. Helyzetének megerősítéseként veti fel, hogy a vagyonkezelőtől követelheti – ha az rendelkezési jogánál fogva jogosult arra –, hogy a szerződésük biztosítékeként a *trust* vagyon vagy egyes meghatározott vagyontárgyak felett alapítson a javára zálogjogot. Ennek hiányában lehetségesnek tartja, hogy eleve magasabb áron szerződik a *trust* hitelező a vagyonkezelővel, amelybe beleszámítja, beárazza a kielégítési nehézségek valószínűségét is. Vagy kiköthetne magának a szerződésükben kötelmi jogot a *trust* vagyonnal szemben a vagyonkezelő kártalanítási jogától független kielégítés keresésre. Mitchell mégis úgy látja, hogy az volna szerencsés, ha nem kellene a feleknek e kérdésben külön megállapodnia,

³ Ld.: HAYTON & MITCHELL 2010. 351.

hanem a törvény eleve függetlenül a *trust* hitelező kielégítési jogát a vagyonkezelő *trust* vagyonnal szembeni eladósodottságának fennállásától. Az eladósodottság melletti másik általános kielégítési akadály a *trust* hitelező számára tehát a vagyonkezelő alapszerződés megkötésével való *trust* sértése. E vonatkozásban Mitchell úgy látja, hogy elméletileg ettől a *trust* vagyon hitelezője úgy menekülhetne meg, ha maga hívná fel a vagyonkezelő figyelmét arra a szerződési alkujuk során, ha túl kedvező volna a hitelezőnek. Úgy látja azonban, hogy ez lényegében bizalmi kötelezettséget terhelne a *trust* hitelezőre, ami kereskedelmi kontextusban helytelen és gyakorlatiatlan volna. Úgy látja, hogy a bírói gyakorlatnak talán szűkítenie kellene a megfelelően vállalt költség fogalmát a rendelkezési jog alapján vállalt költségre, ahol az, hogy a vagyonkezelő gondossági kötelezettségét megszegte-e rendelkezése során már kívül esne annak fogalmi körén. Még ennél is jobb megoldásnak tartaná, ha ezt törvény mondaná ki. Sőt amikor a vagyonkezelő deliktuális kárt okoz, amellyel egyben *equity* (különösen gondossági) kötelezettségeit is megszegi, ennek károsultja is kereshessen kielégítést a *trust* vagyonból. Ezt a bírói gyakorlat kezdetben nem ismerte el (*Re Raybould 1900. 1 Ch. 199.*), egy évszázaddal később azonban már igen (*Re Christian Brothers of Ireland in Canada 2000. 184 D.L.R. (4th) 445.*)

2. A hitelező kielégítési jogai korlátozásának szempontjai

A kezelt vagyon hitelezői körének lényegi sajátosságát tehát a követelés kielégítésére rendelkezésre álló vagyonok fentiek szerinti megosztottsága, korlátozottsága adja. Több szempont mérlegelendő e körben. Így a kezelt vagyon hitelezőinek védelme érdekében nem kerülhetnek *rosszabb helyzetbe*, mint más hitelezők *akarataik ellenére*. A vagyonkezelő érdeke arra irányul, hogy úgy tudjon eljárni, hogy az abból fakadó kötelezettségek személyes vagyonát ne terheljék, azt *ne kockáztassa*. A vagyonrendelő és a kedvezményezett ebbéli érdeke az, hogy a kezelt vagyon a vagyonkezelési feltételek szerint legyen felhasználva, a kezelt vagyon hitelezői köre és a vagyonkezelő számára minél nehezebb legyen vagyonkezelési feltételeket sértő módon ügyletet kötni a kezelt vagyonra vonatkozóan, illetve jogsértés esetén minél könnyebben lehessen orvosolni a jogsértést.

A Ptk. (6:323. §, 6:313. §) jelenleg *kizárólag* a vagyonkezelő által *vállalt*, azaz a szerződéses tartozások hitelezőivel szemben mond ki korlátozást. Általában, valamennyi kezelt vagyon hitelezőjével szemben tartózkodott ettől. Ezzel kapcsolatban az okoz értelmezési *nehézséget*,

hogy így nem nyilvánvaló, hogy a kezelt vagyon mentessége és a vagyonkezelő e *minőségében* való eljárása körében keletkezett követelések hitelezőinek kielégítési igénye hogyan viszonyul egymáshoz, velük szemben is mentes-e a vagyon vagy sem. A 6:313. § (1) bekezdése a vagyonkezelő személyes hitelezőiről beszél, ugyanakkor a vagyonkezelő e minőségében való eljárása során keletkező tartozások hitelezői is személyes hitelezőinek minősülnek a 6:323. §-a alapján.

Bírói jogértelmezés itt is egyértelművé tehetné a kérdést, módosítási javaslatot ennek elmaradása esetére teszek. Ennek alapján a valamennyi kezelt vagyon hitelezőjére kiterjesztendő *optimális felelősségkorlátozásnak* az tűnik, hogy a vagyonkezelő az e *minőségében* való eljárása során keletkezett kötelezettségek teljesítéséért *elsősorban valamennyi* kezelt vagyon hitelezőjével szemben a kezelt vagyonnal felelne, és *másodsorban* ennek *elégtelensége* esetén személyes vagyonával.

Ezt követően volna kimondandó a kezelt vagyon *vállalt* hitelezői kielégítésének kezelt vagyonra *korlátozása*. E körben az angolszász gyakorlatra tekintettel annak egyértelművé tételére volna szükség, hogy a vagyonkezelő felelőssége e hitelezői körrel szemben akkor korlátozódik kizárólag a kezelt vagyonra, ha ebben *kifejezetten* megállapodtak a felek. A magyar szerződési jogban jelenleg általában a kifejezett megállapodások azokban a kérdésekben szükségesek, amelyek eltérnek a jogalkotó által vélelmezetten jól ismert szokásoktól, így a feleket nem érheti kellemetlen meglepetés azok hatályosulása esetén. A felelősség korlátozásának ilyen újdonságára tekintettel – meglátásom szerint – szükséges annak kifejezett elfogadáshoz kötése a kezelt vagyon vállalt hitelezői körének védelmében.

A jelenlegi vagyonkezelő felé nem csupán a tájékoztatási ösztönzésben bízó rendelkezés (6:323. § (2) bek.) fenntartása szükséges, hanem a fentiek szerinti kiegészítése is.

3. A hitelező helyzete a bizalmi vagyonkezelés megszűnése esetén

A bizalmi vagyonkezelés megszűnése esetén a kezelt vagyon feletti (tulajdon)jog – a vagyon kiadásával vagy anélkül – visszaszáll főszabály szerint a vagyonrendelőre. Ennek részeként háramlanak a kezelt vagyon hitelezőinek igényei az új vagyonkezelőre, ilyen hiányában pedig a vagyonrendelőre (6:328. § (3) bek.). Az alapfeltevés az, hogy *nem kerülnek ezzel rosszabb helyzetbe*, pusztán más lesz a tartozás

kötelezettjének személye. A probléma azonban egyrészt abban áll, hogy miért nem mondta ki a jogalkotó, hogy a vagyonkiadás előtt pl. az alapítványokhoz hasonlóan *előbb a hitelezőket kell kielégíteni*, miért bízta ezt a vagyonrendelőre, vagy a vagyonkiadásra jogosultra. Meglátásom szerint ez nem szükségszerű. A kezelt vagyon hitelezői védelmének szükségességét az veti fel e körben, hogy a kezelt vagyon nem marad fenn, ahogy az elkülönítési kötelezettség sem annak tekintetében. Így előfordulhat, hogy a volt kezelt vagyont *szerző személy eladósodottsága* esetén a korábban megfelelő kezelt vagyonra hirtelen – jobb esetben – azonos kielégítési sorrendben, külön biztosítékkal nem rendelkező hitelezőkkel találják magukat szemben a kielégítés keresésekor. Erre az a válasz is adható, hogy ha a kezelt vagyon hitelezői emelni akarják kielégítési esélyeiket, szerezzenek a vagyonkezelőtől a kezelt vagyon egyes tárgyaira biztosítéki jogokat, azonban ez egyes helyzetekben nem életszerű, illetve a kezelt vagyon mértékére tekintettel adott esetben nem tűnhet szükségesnek.

E körben meglátásom szerint *nem indokolt* a bizalmi vagyonkezelés hitelezőit *eltérően kezelni* pl. az alapítvány hitelezőihez képest. Ezért szükségesnek látom főszabály szerint annak kimondását, hogy a bizalmi vagyonkezelés megszűnése esetén a vagyonkezelő legyen köteles vagyonkiadási kötelezettsége teljesítése előtt a kezelt vagyon hitelezőinek követeléseit kielégíteni. E kielégítésig vagy arra megfelelő biztosíték adásáig nem adható ki a kezelt vagyon.

Ugyanakkor a Ptk. 6:328. §-ában foglalt átszállási szabályokra tekintettel, ugyanezen célból szükségesnek tűnik annak a kimondása is, hogy a bizalmi vagyonkezelés megszűnése esetén, ha a vagyonkiadásra jogosult kiadás hiányában is megszerzi a vagyont, az *megőrzi kezelt vagyoni minőségét* és a jogosult a kezelt vagyon hitelezői felé *vagyonkezelőnek minősül* a kielégítésükig vagy arra megfelelő biztosíték szolgáltatásáig. Ha a vagyonkiadásra jogosult a kezelt vagyonba tartozó vagyontárgyat feldolgozza, átalakítja, más vagyontárgyakkal egyesíti vagy vegyíti, a feldolgozással, átalakítással, egyesüléssel vagy vegyüléssel keletkezett vagyontömegben a kezelt vagyon hitelezői a kezelt vagyon *értékének erejéig* kereshetnek kielégítést a vagyonkiadásra jogosult személyes vagyonából annak más hitelezőjét megelőzően.

4. A hitelező helyzete a kezelt vagyon elégtelenné válásának veszélye esetén

Tekintettel arra, hogy a bizalmi vagyonkezelés alapján kezelt vagyon

tekintetében a vagyonkezelőt mind a megóvási, mind a hasznosítási kötelezettség teljesítése körében alapvetően a kockázatkerülési kötelezettség terheli, így első látásra viszonylag alacsony az esélye annak, hogy a kezelt vagyon oly mértékben lecsökkenjen, hogy abból ne lehessen kielégíteni a hitelezőit szerződészerűen. Ugyanakkor a külföldi gyakorlatban előfordul, hogy a vagyonkezelő olcsó kölcsön elérhetősége esetén szerződészerűen veheti azt fel és vásárolhat belőle valamilyen, a kezelt vagyon számára hasznos hajtó dolgot. Így elképzelhető, hogy adott esetben jelentős a kezelt vagyont terhelő adósság aránya.

Mindezért a hitelezők fenti esetbeli védelme érdekében észszerűnek tűnik legalább generális jelleggel annak – a gazdasági társaságok általános szabályaihoz hasonlóan (Ptk. 3:118. §)⁴ – kimondása, hogy a vagyonkezelő köteles a kezelt vagyon fizetéseképtelenségével fenyegető helyzet beállta után a kezelt vagyon hitelezői érdekének elsődlegessége szerint eljárni, a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet megszűnéséig. Ennek megszegése esetén a szerződésszegés általános szabályai szerint felel. E feljogosítás a hitelezők védelmén túl a vagyonkezelő védelmét is szolgálja, mert mentesítené a kedvezményezett, illetve a vagyonrendelő felé való érdekszolgálat alól a hitelezői érdekekkel való ütközés ezen eseteiben.

Ennek logikus következménye volna, hogy ezen érdekszolgálati kötelezettsége megsértése esetén a vagyonkezelő a szerződésszegés általános szabályai szerint felelne a kezelt vagyon hitelezőjével szemben személyes vagyonával is.

5. A hitelező helyzete a bizalmi vagyonkezelés vagy a vagyonkezelői megbízás érvénytelensége, visszamenőleges megszüntetése esetén

A Ptk. bizalmi vagyonkezelési szerződésre vonatkozó szabályai kifejezetten nem rendelkeznek arról az esetről, hogy milyen joghatása van a kezelt vagyon vagyonkezelővel szemben vállalt hitelezőjének szerződésére, ha a bizalmi vagyonkezelő megbízása, vagy az egész jogviszony utólag érvénytelenné válik.

⁴ Kisfaludi utal rá, hogy a Ptk. a kft.-re vonatkozó hivatkozott rendelkezésében nem kívánt prioritásokat megfogalmazni, ezzel eltérve a régi Gt. szabályaitól, és nem rendelkezett arról, hogy ilyen helyzetben az ügyvezetési tevékenységet a hitelezők érdekeinek elsődlegessége alapján kellene ellátni, viszont azt elvárja, hogy a vezető tisztségviselők ezeket az érdekeket kellő súllyal vegyék figyelembe tevékenységük során. Ennek ellenére a jelen esetben a prioritálás a bizalmi vagyonkezelő fokozott érdekszolgálati kötelezettségére, és a kedvezményezett és a kezelt vagyon hitelezői érdekeinek erős ellentétére, emiatt a pusztá figyelembevétel gyanítható elégtelenségére tekintettel tűnik igazolhatónak. Ld.: VÉKÁS – GÁRDOS/KISFALUDI 2014. 335.

Előzetesen megjegyzendő, hogy a jogi személyek vonatkozásában a Ptk. (3:15. §) *korlátozta* a jogi személy hitelezőinek védelmében a jogi személy létesítésének (létesítő okiratának) *érvénytelenségére hivatkozást*. Ezt csak a jogi személynek a nyilvántartásba való bejegyzését elrendelő határozat *jogerőre emelkedéséig* engedte meg akként, hogy a szerződések érvénytelenségének szabályai megfelelően, de lényegében korlátlanul alkalmazhatóak. Ezt követően azonban kizárta a nyilvántartásból való törlés érdekében, azzal, hogy ha a létesítő okirat valamely rendelkezése jogszabályba ütközik, a törvényes működés biztosítására szolgáló eszközöket engedi igénybe venni. Kisfaludi⁵ utal is rá, hogy a szerződés érvénytelenségének szabályait nem lehet minden megszorítás nélkül alkalmazni ilyen esetekben, még hozzá a nyilvánosság, a forgalom többi szereplője védelmében. Hangsúlyozta, hogy ha az érvénytelenség következtében az akaratnyilatkozat időpontjára visszaható hatállyal megtagadnánk a joghatást a jogi személy létesítő okiratától, akkor a *gazdasági forgalom résztvevői viselnék annak kockázatát*, hogy a jogi személy a bejegyzés ellenére sem tekinthető létrejöttnek, nem minősül jogalanynak. A Ptk. e helyzet elkerülését célozza a fenti szabályokkal.

A bizalmi vagyonkezelés létrejötte és harmadik személyre is kiterjedő hatálya – legalábbis jelenleg – nem függ nyilvántartásba vételtől, így az érvénytelenségre alapított kifogás – a jogi személyhez hasonló, Ptk. (3:15. §) általi – megosztott korlátozása sem látszik e momentumokhoz kapcsolhatónak.

Menyhárd⁶ is felhívta a figyelmet a fenti kockázatra és javasolta a bizalmi vagyonkezelés érvénytelenségének harmadik személyekre gyakorolt hatását a jogszerzések láncolatában korlátozni, amennyiben e jogviszony tartalma a harmadik személyek számára nem volt megismerhető, mert e direkt hatás a piaci viszonyokban nem kezelhető kockázatot okozna.

A probléma *trust* vonatkozásában is felmerülhet. Ezt mutatja, hogy Mitchell⁷ az új vagyonkezelő kinevezésével összefüggésben utal arra, hogy amennyiben erre ingatlannal kapcsolatban kerül sor, úgy a *Trustee Act 1925* (38. cikk) külön védelmet biztosít az ingatlan vevőjének, arra az esetre, amikor a vagyonkezelő kinevezése utóbb érvénytelenné válik. E szerint az új vagyonkezelőt kinevező nyilatkozat az ingatlan feletti jogi tulajdon vevője számára teljes bizonyító erejű bizonyítékul szolgál a fenn

⁵ Ld.: VÉKÁS – GÁRDOS/KISFALUDI 2014. 223-224.

⁶ Ld.: KISFALUDI/MENYHÁRD 2015. 250-251.

⁷ Ld.: HAYTON & MITCHELL 2010. 336.

foglaltak tekintetében. E vevő javára az új vagyonkezelő kinevezése, valamint a vagyonkezelő bármely tulajdonátszállásra vonatkozó nyilatkozata érvényes lesz. Ahol a kinevezés érvénytelen, az általános szabály az, hogy a korábbi vagyonkezelő marad a vagyonkezelő, míg az érvénytelenül kinevezett vagyonkezelő *ex lege* vagyonkezelővé válik, ha a vagyonnal kapcsolatban eljár. Ez arra enged következtetni, hogy az érvénytelenség tehát részleges lesz, és a vagyonkezelő e jognyilatkozataira nem terjed ki.

Nem nyilvánvaló azonban a fentiek alapján, hogy a bizalmi vagyonkezelés körében általában kezelendő-e ez a kérdés. A bizalmi vagyonkezeléshez hasonló helyzet meghatározott vagyontárgyak kezelésére irányuló állandó megbízással is létrehozható, és annak körében sem mondott ki a jogalkotó a meghatalmazás mögöttes megbízásból fakadó érvénytelenségének harmadik személyre háruló terheit enyhítő rendelkezéseket függetlenül attól, hogy annak felismerése a harmadik személytől elvárható lett volna-e vagy sem. Ilyenkor is az álképviselet általános szabályai (Ptk. 6:14. §) lesznek irányadóak, azaz a képviselt jóváhagyása dönti el az ügylet sorsát. Ha ez hiányzik, a képviselőnek a harmadik személy jóhiszeműségétől függő mértékű kártérítési kötelezettsége áll be.

Lényegében arról van szó, hogy a megbízó (ideértve a vagyonrendelőt és a kedvezményezettet), a megbízott és a harmadik személy ügyleti partner közül ki viselje vagy kik között kell felosztani annak a *kockázatát*, ha a képviseleti jog, a vagyonkezelő rendelkezési joga azért válik utóbb érvénytelenné, mert az azt keletkeztető alapügylet érvénytelen.

Kérdés tehát, hogy szükséges-e bármilyen többletrendelkezés e körben a kezelt vagyon hitelezőinek lényegében fölösleges vegzálással szembeni védelme érdekében, ha az alapügylet orvosolhatatlan érvénytelensége miatt a létrejöttére visszamenőleges hatállyal megszűnik. A fölöslegesség meglátásom szerint azért merül fel, mert az érvénytelenség jogkövetkezményei közül ilyen esetben legtöbbször a jogalap nélküli gazdagodás tűnik alkalmazhatónak. Ennek alapján a felek vélhetően beszámítással fognak élni egymással szembeni kölcsönös megtérítési igényeikkel szemben, így azok kioltják egymást, hacsak számos előre nem látható kockázati tényező nem bonyolítja az elszámolást, mint különösen az érvénytelenség ellenére történő kockázatátszállás.

Meglátásom szerint a jogintézmény elterjedése esetén várhatóan hasonló, ha legalábbis arányaiban nem nagyobb gyakorisággal fordul majd elő a bizalmi vagyonkezelés esetében az alapító ügylet érvénytelensége, mint a jogi személyek esetén. A jogi személyek leggyakoribb fajtájával, a

gazdasági társasággal ellentétben ugyanis a bizalmi vagyonkezelésnél nem kell ügyvédnek közreműködnie annak létesítésében, módosításában. Továbbá a vagyonrendelő számára az ilyen érvénytelenség nem jelent nyilvánvaló előnyt, ami kihatna a magyar bizalmi vagyonkezelési jog versenyképességére. Mindezért meglátásom szerint a vagyonkezelő megbízásának vagy a bizalmi vagyonkezelési jogviszonynak az érvénytelensége ellenére is fenn kellene tartani a vagyonkezelő és a kezelt vagyon hitelezője ügyletét, annak kimondásával, hogy előbbiek bármelyike nem hat ki utóbbira. Azzal, hogy itt sem nélkülözhető a különbségtétel a jóhiszemű és ellenérték fejében szerző és az egyéb kezelt vagyon vállalt hitelezői között. Utóbbiak védelme nem előzi meg a vagyonrendelő érdekeinek védelmét. A különbségtétel egyben azt is jelenti, hogy ha a kezelt vagyon hitelezője és a vagyonkezelő közötti szerződéses jogviszonyban a kezelt vagyon hitelezője rosszhiszemű volt, vagy az alapján nem ellenérték fejében szerzett, úgy a vagyonrendelő jogosult lenne saját (ha a bizalmi vagyonkezelés egésze érvénytelen) vagy a kezelt vagyon javára (ha csak a vagyonkezelő megbízása, kinevezése érvénytelen), az érvénytelenség jogkövetkezményei alkalmazását kérni. Ezt megtehetné saját jogán, a jogviszony fennmaradása esetén a Ptk. 6:318. § (3) bekezdése alapján. Utóbbi esetben a követelési jog a kedvezményezettet is megilletné.

6. A kezelt vagyon mint fedezet elvonásával szembeni többletvédelem lehetősége

Meglátásom szerint szükséges volna a kezelt vagyon hitelezőinek erősebb védelme érdekében a fedezetelvonásra alapított igény érvényesítésének megkönnyítése céljából kimondott bizonyítási vélelmet e körben is a bizalmi vagyonkezelés sajátosságainak megfelelően artikulálni.

Így akkor, ha a *vagyonkezelő* a fedezetelvonó szerződést a *vagyonrendelővel*, a *kedvezményezett*tel, ezek érdekszolgálatára köteles *személlyel*, *hozzátartozójával* vagy olyan jogi személlyel köti, amelyben a *vagyonrendelő*, illetve a *kedvezményezett* többségi befolyással rendelkezik, továbbá ha a vagyonkezelő a jogi személy kedvezményezett, illetve vagyonrendelő tagjával vagy vezető tisztségviselőjével, vagy annak hozzátartozójával köt ilyen szerződést, a *rosszhiszeműséget* és az *ingyenességet* vélelmezni kell. Ugyancsak vélelmezni kell a rosszhiszeműséget és az ingyenességet azonos természetes vagy jogi személy befolyása alatt működő vagyonkezelő és kedvezményezett vagy vagyonrendelő egymás közötti szerződéskötése esetén, akkor is, ha

közvetlen vagy közvetett többségi befolyás nem áll fenn. Ezekben az esetekben ugyanis arra tekintettel feltételezhetően hasonlóan fennáll a *fedezetelvonás erősebb kockázata*, hogy a vagyonkezelő a vagyonrendelő megbízása alapján kezeli annak volt vagyonát annak érdekében, hogy a kedvezményezettnek átadja, amelyből főszabály szerint díjazásra tarthat igényt. A fenti esetkör *újdonsága* tehát a Ptk. 6:120. § (2) bekezdéséhez képest, hogy a fedezetelvonó mellett a feltételezetten az általánoshoz képest magasabb érdekazonosság és együttműködési hajlandóságra tekintettel *bevonja* a visszaélésben vélelmezhetően érdekelt *személyi körbe* a *vagyonrendelőt, illetve a kedvezményezettet is*.

Hasonló felismerésre utal pl. az amerikai Egységes Trust Kódex (a továbbiakban: UTC)⁸ alkotói részéről, hogy a vagyonkezelő védelmezett ügyleti partnereinek köréből a kedvezményezettet általában kifejezetten kiveszik (1012. cikk).

7. A kezelt vagyon hitelezőjének felelőssége a vagyonrendelővel, illetve a kedvezményezettel szemben

E körben a vagyonrendelő, illetve a kedvezményezett által a kezelt vagyont szerzővel szemben érvényesíthető *visszakövetelési igényt* vizsgálom meg. Menyhárd⁹ utal rá a Ptk. 6:318. § (3) bekezdésének magyarázata körében, hogy a visszakövetelési helyzetet nem lehet a vagyonkezelő *tulajdonosi* (jogosulti) helyzete miatt a *nem tulajdonostól való tulajdonszerzés analógiájára* kezelni, hiszen itt minden esetben tulajdonostól való tulajdonszerzésről van szó. A jóhiszemű és ellenérték fejében szerző személyeket a Ptk. szabályai – forgalomvédelmi szempontokra tekintettel, a hatékony *kockázattelepítés* és a *tranzakciós költségek* optimalizálása érdekében – ezekben a helyzetekben is védik. Azonban a nem jóhiszemű vagy ingyenes jogszerzőkkel szemben a vagyonrendelő és a kedvezményezett *kötelmi* igénygel követelheti, hogy azt a kezelt vagyon számára szolgáltatassák vissza, amely kötelezettség lényegében *az eredeti állapot helyreállítására* irányul. E kötelezettség pedig a jogszerzők *jogutódainak* a helyzetét ugyanezen tartalommal terheli, mert az ő helyzetüket is a jogelődök helyzetével azonosan kell megítélni.

A UTC (1001. (b) (9) alpont) rendelkezik arról, hogy *trust* sértés esetén

⁸ Ld.: National Conference of Commissioners on Uniform State Laws: Uniform Trust Code St. Augustin, Florida 2000. (utolsó módosítás 2010.)

⁹ Ld.: VÉKÁS – GÁRDOS/MENYHÁRD 2014. 1889-1890.

a kedvezményezett kérheti a bíróságtól, hogy az 1012. cikk szerinti feltételekkel *semmissítsen meg* egy vagyonkezelői jognyilatkozatot, *terheljen zálogjogot*, vagy *constructive trustot* a *trust* vagyona, vagy *kövessen nyomon (trace)* azt, ha arról *trust* sértően rendelkeztek, és *szerezze vissza a vagyontárgyat* vagy a *helyébe lépett értéket*. A UTC (1012. cikk) rendelkezik a vagyonkezelővel ügyletet kötő személyek *védelméről*. E szerint a kedvezményezetten kívüli személy, aki jóhiszeműen segíti a vagyonkezelőt, vagy jóhiszeműen és ellenértékért cserébe ügyletet köt a vagyonkezelővel, anélkül, hogy tudomással bírna arról, hogy a vagyonkezelő túllépi vagy helytelenül gyakorolja jogait, mentesül a felelősség alól, mintha a vagyonkezelő megfelelően járt volna el.

Továbbá a kedvezményezetten kívüli személy, aki jóhiszeműen ügyletet köt a vagyonkezelővel *nem köteles vizsgálni* a vagyonkezelő jogainak terjedelmét vagy azok szerződésszerűségét. A szerzők utalnak rá, hogy e pont megerősíti, hogy a harmadik személy *jogosult feltételezni*, hogy a vagyonkezelőnek megvan a szükséges *rendelkezési joga* az ügyletkötéshez. Mindezért nincs szükség arra, hogy a *trust* okiratot elkérje, megvizsgálja. Ha a harmadik személy biztosítékot szeretne arra, hogy a vagyonkezelő rendelkezési joga kiterjed az ügylet megkötésére, ehelyett *kérjen* az 1013. cikk szerinti *trust bizonyítványt (certification of trust)*. A szerzők hangsúlyozzák, hogy ezzel a korábbi *common law* irányt¹⁰ szeretnék megfordítani, amely a harmadik személyeket kötelezte, hogy ismerjék a *trust* okirat tartalmát.

Továbbá, aki jóhiszeműen vagyont juttat a vagyonkezelőnek *nem köteles* biztosítani azok megfelelő felhasználását. A szerzők utalnak rá, hogy e pont tartalmilag megegyezik a *Restatement of Trusts 2nd* 321. cikkében foglalttal, amely szintén nem tartalmazott ilyen *trusts* szerű felhasználás biztosítási kötelezettséget. Csak azt mondta ki, hogy *felel* a harmadik személy, ha az átadáskor *tudta*, hogy a vagyonkezelő *helytelenül fogja felhasználni* azt vagy ez a szándéka. A kedvezményezetten kívüli személy, aki jóhiszeműen segíti a *korábbi* vagyonkezelőt, vagy aki jóhiszeműen és ellenértékért ügyletet köt a *korábbi* vagyonkezelővel anélkül, hogy tudna arról, hogy a vagyonkezelői *jogállása megszűnt*, mentesül a felelősség alól, mintha a *korábbi* vagyonkezelő még mindig vagyonkezelő lett volna. Más jogok (így a *Uniform Commercial Code* 8. Könyve az értékpapírok átruházásáról, *Uniform Simplification of Fiduciary Securities Transfer Act*) ehhez hasonló védelmi rendelkezései kereskedelmi ügyletek vagy értékpapír bizalmi

¹⁰ Ld.: BOGERT & BOGERT 1993. Section 543. és AUSTIN & FRATCHER 1989.

személyek általi átruházásai vonatkozásában ütközés esetén megelőzik a UTC e rendelkezéseit.

Mitchell¹¹ a *trust sértést követő dologi igényekkel* kapcsolatban általában jelezte, hogy több ilyen érhető el, amikor a vagyonkezelők meg nem engedett befektetéseket tettek, vagy jogtalanul elsajátították, vagy harmadik személyhez juttatták a *trust* vagyont. A kedvezményezettnek ilyenkor joga lehet (i) *folytatólagos méltányossági dologi igényt* érvényesíteni a harmadik személynek juttatott eredeti *vagyont* illetően, (ii) *új méltányossági dologi igényt* érvényesíthet a *trust vagyon* nyomon követhető *hasznaira*, (iii) az alperes birtokában lévő vagyon felett méltányossági jelzálogjogot (*lien*) szerezni, (iv) vagy kézizálogjogot szerezni az alperes vagyontárgyán. E dologi igények *alapvető jellemzőinek* tekinti, hogy az első két igény *tulajdonjogi igény*, míg a második kettő *dologi biztosíték* olyan vagyontárgy felett, amely az alperes vagyonába tartozik. Mind a négy biztosítja azonban jogosultjai számára az alperes fizetéseképtelensége esetén az *elsőbbségi kielégítési* jogot. Lényeges *különbség* azonban, hogy ha a felperest tulajdoni igény illeti, és a vagyontárgy növekedik értékében, úgy e növekedés őt gazdagítja, ha csökken, őt szegényíti. Ha viszont meghatározott összeg erejéig *zálogjoga* van, úgy a vagyontárgy értékének ingadozásától függetlenül illeti meg őt az összeg, a zálogtárgy elégtelensége esetén pedig az alperes személyes vagyonából kereshet pótlólagos kielégítést. A tulajdoni igényre vonatkozó tárgyalás eredményétől függően szinte alanyi jogon jár a felpereseknek *ideiglenes intézkedés* (ennek keretében vélhetően elidegenítési és terhelési tilalom kimondása) a követelt vagyontárgy megóvására a tárgyalás lezárásáig. A vagyontárgy feletti tulajdonjogi igény részleges alaptalanságának valószínűsége esetén csak a valószínűen alapos hányadra is elrendelheti a bíróság az ideiglenes intézkedést.

Mitchell¹² a követés (*following*), a nyomon követés (*tracing*), és a követelés (*claiming*) terminológiai tisztázása körében utal arra, hogy ha a vagyonkezelő elsajátítja a *trust* vagyontárgyat, és azt eredeti alakjában (állagában) tartja meg, úgy a kedvezményezetteknek annak azonosítása nem fog gondot okozni tulajdoni igényük érvényesítéskor. Összetettebb megítélésű, ha a vagyonkezelő *harmadik személyre ruházza* a *trust* vagyontárgyat. Ilyenkor a kedvezményezettnek követnie kell a vagyontárgyat a vagyonkezelő „kezeiből” a harmadik személyébe, mint szükséges *bizonyítási előzményt* a vagyontárggyal szembeni tulajdoni igény érvényesítése érdekében. Így először azt kell bizonyítania, hogy a

¹¹ Ld.: HAYTON & MITCHELL 2010. 534. skk.

¹² Uo. 535.

vagyontárgyat, amely a harmadik személy birtokában van, *korábban* a vagyonkezelő *trust vagyontárgyként* tartotta a trust vagyonában. Ha pedig a vagyonkezelő vagy a szerző harmadik személy a *trust vagyontárgyat elidegeníti* új vagyontárgyra, akkor a kedvezményezettnek nyomon kell követnie a trust vagyon belső értékét az új vagyontárgy belső értékébe, a tulajdoni igényt érvényesítésének feltételéül. A *Foskett v McKeown* (2001. 1 A.C. 102 127-128.) ügyben a bíróság a következő módon magyarázta meg a követés, a nyomonkövetés és a követelés szabályai közötti különbséget. A követés és a nyomonkövetés egyaránt a vagyontárgy *helyének* azonosítására irányul (*locating*), amelyekre tulajdonjogi igényt támasztanak. A rájuk vonatkozó eljárás azonban eltér. A követés esetén *ugyanazon vagyontárgyra* irányul, ahogy kézzől kézre jár. A nyomonkövetés az *új vagyontárgy azonosítására* irányul, amely a régi helyettesítője. Amikor egy vagyontárgyat egy másikért elcserélnek, a felperest *választási jog* illeti, hogy *követi az eredeti* vagyontárgyat, amely az új tulajdonos kezébe került, vagy nyomonköveti annak értékét az eredeti tulajdonos vagyonában. A nyomonkövetés eltér a követeléstől (*claiming*) is, amely a felperes *vagyonának nyomonkövethető hasznait* azonosítja, mint az igényével érintett tárgy helyettesítőjét. A követelés továbbá számos lehetséges kifogás hiányától és egyéb körülményektől *függ*. Emiatt a *követés és a nyomonkövetés* szabályai lényegileg *bizonyítási (eljárásjogi)* jellegűek, nem forrásaik azok a szabályok, amelyek anyagi (*substantive*) jogokat keletkeztetnek. *Más kézben, vagy más formában lévő vagyontárgy azonosítására* irányulnak.

Akadály a kezelt vagyon követésének annak megszűnése, megsemmisülése. Így étel, ital elfogyasztása, megvásárolt ingó, ingatlan megsemmisülése esetén nem marad követhető vagyoni érték (feltételezve, hogy nem voltak biztosítva). A bíróság úgy látta, hogy az *equity* ilyenkor nem tudja megfelelően orvosolni a sérelmet (*helpless*). Ugyanez történik akkor is, amikor a *trust* vagyont *személyes adósság teljesítésére* használják fel. Két kivétel létezik ilyenkor: ha az adósságot *zálog* biztosította *az átszáll* a kedvezményezettekre, nem szűnik meg. Másodszor, ha az alperes *pénzt vesz kölcsön* és abból *vagyontárgyat vásárol*, és a *trust* pénzből fizeti vissza a hitelezőjét, akkor a kedvezményezettet visszakövetheti trust vagyonként az abból közvetve *vásárolt vagyontárgyat*.

Mitchell¹³ a *szándék* szerepével kapcsolatban utalt rá, hogy a bíróság a *Foskett v McKeown* ügyben a fenti visszafelé történő követés *feltételévé* tette, hogy a kedvezményezett *bizonyítani* tudja, hogy a vagyonkezelő

¹³ Ld.: HAYTON & MITCHELL 2010. 542-543.

szándéka volt a pénz kölcsönvételének idején, hogy a kölcsönadót a *trust* pénzzel fizesse ki. A bíróság célja, hogy a parttalan visszafelé irányuló követést megakadályozza bármely vagyontárgyra vonatkozóan. E megközelítést azonban későbbi döntések felülírták, és egyértelművé tették, hogy a vagyongazdálkodói szándéktól függetlenül a kedvezményezett követheti azt a vagyontárgyat, amelyet a vagyongazdálkodó megvásárolt vagy megvásárolni célzott a *trust* vagyon *trust* sértő felhasználása során.

Mitchell¹⁴ a *felduzzadt vagyontárgyak elmélettel* (*swollen assets theory*) kapcsolatban utalt arra, hogy Lord Templeman *obiter* a *Space Investments* ügyben úgy látta, hogy az *equity* megengedi a kedvezményezetteknek, hogy kövessék a *trust* vagyont a vagyongazdálkodó *valamennyi vagyontárgyába*, és azokból szerezzék vissza a *trust* vagyont, azokon *equity*n alapuló *zálogjoguk* gyakorlásával. Mitchell utalt azonban rá, hogy ezen obitert kifejezetten hatályon kívül helyezte a *Serious Fraud Office v Lexi Holdings Plc (in administration, 2009. Q.B. 376.)* ügyben a bíróság, utalva arra, hogy az *equity* nem tágítható parttalanul e körben. Már így is azokat a foltokat fedi el, amelyeket a *common law* figyelmen kívül hagyott. A meglévő szabályokon alapuló igényérvényesítési nehézségeket nem anyagi jogiaknak, hanem bizonyítási nehézségeknek látta.

Mitchell¹⁵ a *trust vagyontárgyakkal szembeni dologi igények* körén belül utal arra a vagyongazdálkodó önmaga számára való *jogtalan elsajátítása* (*misappropriation*) vonatkozásában, hogy ha a vagyongazdálkodó megtartja őket *eredeti állagukban*, úgy a kedvezményezett követelheti, hogy *természetben* állítsa helyre a *trust* vagyont. Ha a vagyongazdálkodó saját javára *vásárol más vagyontárgyat* a *trust* vagyonból (tisztá helyettesítési eset – *clean substitution*), úgy a kedvezményezettet *választási jog* illeti meg, hogy követeli az *új vagyontárgyat* magát vagy, hogy az azon fennálló méltányossági *zálogjogát* érvényesíti a kötelmi helyreállítási igénye teljesítésének kikényszerítésére. Ha a vagyongazdálkodó az elsajátított *trust* vagyontárgyat *összekeveri* a sajátjával és úgy vásárol belőle magának egy másikat (vegyes helyettesítés, *mixed substitution*), ekkor a kedvezményezettet ugyanaz a választási jog illeti meg, mint a fentiekben. Ha a vagyongazdálkodó két *trust* vagyont kever össze, a fellépő kedvezményezettek *zálogjogot* érvényesíthetnek, és azonos lesz a kielégítési sorrendbeli helyük (pro rata nyereség és veszteség megosztás). Ha a *trust* vagyontárgyat a vagyongazdálkodó harmadik személynek utalja át *trust* sértően, a kedvezményezett *tulajdonjogi igény*vel léphet fel a

¹⁴ Ld.: HAYTON & MITCHELL 2010. 543-544.

¹⁵ Uo. 555. skk.

harmadik személlyel szemben, ha az nem jóhiszemű vevő. E felelőssége független a kártérítési felelősségétől.

Mitchell¹⁶ a követéssel kapcsolatban jelzi, hogy a helytelen rendelkezés tárgyává vált, harmadik személyek kezébe került *trust* vagyontárgyak követése nem okoz különösebb bizonyítási nehézséget. Probléma azokban az esetekben merül fel, amikor a megszerző egyesíti, vegyíti (*mixing*) a vagyontárgyakat más vagyontárgyakkal akként, hogy *elveszítik* egyedileg azonosítható jellegüket. Ilyenkor attól függően, hogy helyettesíthető vagyontárgykeverék alakul-e ki (*fungible mixture*), amelyek egységei felcserélhetők (fajta és mennyiség szerint meghatározható vagyontárgy) vagy sem, eltérő szabályok alkalmazandók. Ha *helyettesíthető vagyontárgykeverék* (pl. kőolajon, terményen) jön létre, annak a lehetősége fennmarad, hogy *azonos részekre* lehessen azt *felosztani*. Ilyenkor azonosíthatják a kedvezményezettek a keverék arányos hányadát, mint vagyonukat (*Indian Oil Corp v Greenstone Shipping SA 1988. Q.B. 345. 369-371.*). Különösen fontos e körben, hogy amennyiben a keverék egy részét felhasználták vagy átruházták harmadik személyre, úgy a bizonyítás nehezedik. Ilyenkor nem állapítható meg, hogy a *maradvány keverékben* a kedvezményezett vagyona benne van-e még. Két szabályt használnak ezen esetekben. *Felróhatóság* (*wrongdoing*) *hiányában* a maradványt a jogosulttársak között *arányosan fel lehet osztani*. *Felróhatóság* esetében azonban – különösen, amikor a vagyonkezelő saját vagyonával keveri össze a *trust* vagyont elkülönítési kötelezettsége megsértésével – a *bizonyítási teher* a felróhatóan eljáró félre települ, amely alapján úgy tekintik, hogy a keveréket ért veszteség *kizárólag az ő hányadát csökkentette*. A *nem helyettesíthető vagyontárgyak* vegyülése esetén jelzi,¹⁷ hogy a vagyontárgy követése elkerülhetetlenül véget ér, ha a vagyontárgy *megsemmisül*. Noha ilyenkor nem erről van szó, a jog mégis úgy kezeli ezt, mintha a vagyontárgy megsemmisült volna, három esetben: (i) amikor a vagyontárgy *fizikailag kapcsolódik* egy másik, *domináns* vagyontárgyhoz, olyannyira, hogy súlyos kárt vagy aránytalan költséget okozna azokat elválasztani. Ilyenkor a vagyontárgy a domináns vagyontárgyhoz csatlakozik (*accede* – *Hendy Lennox Industrial Engines Ltd v Grahame Puttick Ltd 1984. 1 W.L.R. 485.*). A következő eset, (ii) amikor a vagyontárgy fizikailag kapcsolódik *ingatlanhoz*, olyan módon, hogy súlyos kárt vagy aránytalan költséget okozna elválasztásuk. Ilyenkor a vagyontárgy az ingatlan *tartozékává* (*fixture*) válik. A harmadik (iii) eset pedig, amikor a két vagyontárgy egyesüléséből *új dolog jön létre*. A vegyítést, a feldolgozást felróhatóan

¹⁶ Ld.: HAYTON & MITCHELL 2010. 537. skk.

¹⁷ Uo. 538.

végző fél esetén a korábbi vagyontárgy tulajdonosa követheti, azonosíthatja a régi vagyontárgyát az új vagyontárgyban. Mitchell¹⁸ a nyomonkövetés szabályai körében említi, hogy az arra vonatkozó szabályok annyiban megegyeznek a követés szabályaival, hogy a *veszteséget és a nyereséget arányosan* kell megosztani a keverék korábbi jogosultjai között, míg a felróható eljárással összefüggő bizonyítási nehézséget az így *eljáró terhére* kell feloldani. Hangsúlyozza, hogy amikor a vagyongekezelő a *trust pénzt saját pénzével keveri* össze, felróhatóan eljárónak minősül (*wrongdoer*). Ezért a bizonyítási problémát, hogy a keverék maradványon kinek a vagyona áll fenn és milyen mértékben, az ő terhére oldja fel az *equity*. Az *equity* ugyanis megengedi a kedvezményezettnek az ún. *mazsolázást (cherry picking)* a két szabály közül annak érdekében, hogy a maga javára a legjobb eredményt érhesse el. Így egyrészt a vagyongekezelő eltiltható attól, hogy arra hivatkozzon, hogy a *trust* vagyont vesztette el, és a kedvezményezett azon állítása valónak fogadható el, hogy a vagyongekezelő saját vagyont vesztette el (*Re Hallett's Estate 1880. 13. Ch. D. 696. 727.*). Ez lényegében a saját felróható magatartására előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat alapelv érvényesítésének feleltethető meg. Továbbá a vagyongekezelő eltiltható attól, hogy egy vagyontárgyról azt állítsa, hogy azt saját vagyonából vette, és arra vonatkozóan megengedhető a kedvezményezettnek, hogy vita nélkül azt állítsa, hogy az adott vagyontárgyat a vagyongekezelő a *trust* vagyonból vette, így a pénzen szerzett érték a *trust* vagyon részévé válik (*Re Oatway 1903. 2 Ch. 356, 360.*). Hangsúlyozza, hogy ilyenkor a később ismertetendő Clayton szabály nem alkalmazandó. Ha a vagyongekezelő önálló *trust*okat kever össze és a kedvezményezettek azonos mértékben vétlenek a vagyongekezelő *trust* sértésében, úgy a kedvezményezettek általában azonosan erős igényrel bírnak az előnyökből való részesedésre (*rateable shares of gains*) és azonosan gyenge az igényük a veszteségekből való részesedés (*rateable shares of losses*) elkerülésére. Ezért ilyenkor *arányosan* oszlik meg a nyereség és veszteség a kedvezményezettek között (*pro rata* szabály). Ez alól a *Clayton (1816. 1 Mer. 529.)* ügybeli szabályt (*először benn, először kinn: first in, first out*) tekintették kivételnek. Eszerint, ha két kedvezményezettet illető *trust* vagyont vegyített a vagyongekezelő egy számlán és az azon lévő pénzt veszteség érte azáltal, hogy kivett pénzt arról és kimenthető körülmények között *elvesztette* azt, úgy a veszteséget kizárólag a másodjára a vagyontömegbe került *trust* vagyon terhére rótták. Ezt önkényesnek és tisztességtelennek tartották, amely miatt a *pro rata* szabály lett általános.

¹⁸ Ld.: Hayton & Mitchell 2010. 538. skk.

Mégis a *Court of Appeal* a *Barlow Clowes International Ltd v Vaughan* (1992. 4 All E.R. 22.) ügyben újra megerősítette, hogy az *először benn, először kinn* szabály alkalmazandó, kivéve, ha alkalmazása gyakorlatiatlan vagy igazságtalan eredményre vezetne. Mitchell ugyanakkor hangsúlyozza, hogy későbbi ügyekből az látható, hogy a bíróságok nem fogják gyakran alkalmazni e szabályt, mert gyorsan megtalálják, hogy miért kizárt a fenti két feltétel egyike. Már ebben az ügyben egyes bírák olyan állásponton voltak, hogy keretbiztosítéki zálogjog (*rolling charge*) létesítésével kellene a *pro rata* szabályt felváltani, amelyet a későbbi ítéletek is helyesebbnek tartottak. Ez a kockázatok telepítése során nem hagyja figyelmen kívül a bizonyítást arra nézve, hogy több száz kedvezményezett vonatkozásában a trust sértően összevont pénzekből éppen mely kedvezményezettek vagyoni voltak érintve egy-egy vagyonvesztés és nyereség során. E szabály lényegében *átmenetet* jelentene a *pro rata* és az *először benn, először kinn* szabályok kemény igazsága (*rough justice*) között. Mitchell¹⁹ annak körében, amikor a *trust* pénzek szerzői saját pénzükkel keverik azt össze, utalt rá, hogy a jóhiszemű vevőnek nem minősülő szerzővel szemben a kedvezményezettek jogosultak lesznek a *trust* vagyont visszakövetelni, vagy annak értéke megtérítését igényelni. A jóhiszemű megajándékozott esetében a kedvezményezett olyan feltételekkel követelheti tőle vissza a kezelt vagyont, mintha a szerző másik *trust* kedvezményezettje lenne. A rosszhiszemű vevő pedig szintén a fentiek szerint *constructive* vagyonkezelőként, a rendes saját vagyonával felróhatóan kezelt vagyont összekeverő vagyonkezelőre irányadó szabályok szerint – azaz fordított bizonyítási teher mellett – köteles elszámolni a kedvezményezettel.

A fentiek alapján a belföldi visszakövetelési joggal kapcsolatban megállapítható, hogy nem nyilvánvaló annak *tényleges terjedelme*.

Arra – az ehhez képesti – előkérdésre sem nyilvánvaló a válasz, hogy mi lesz a jogi sorsa a vagyonkezelő és a kezelt vagyon vállalt hitelezője közötti szerződésnek, ha a vagyonrendelő, illetve a kedvezményezett sikerrel érvényesíti visszakövetelési igényét a kezelt vagyon hitelezőjével szemben (a továbbiakban: a *kezelt vagyont elvonó szerződés*). E helyzet lényegében szinte azonosnak tűnik a fedezetelvonó ügyletben közreműködő személytől a sérelmet szenvedett által elvont fedezetből való kielégítés kereséssel. Míg itt a Ptk. a visszakövetelési igény kötelezettjével szemben kifejezetten nem mondja ki az ügylet *relatív hatálytalanságát*, a fedezetelvonási igény esetében ezt megteszi (Ptk. 6:120. § (1) bek.). Mivel nem ugyanez a tényállása a visszakövetelési

¹⁹ Ld.: HAYTON & MITCHELL 2010. 541-542.

igénynek, ezért nem értelmezhető akként a Ptk. 6:120. §-a, mint amely ennek mögöttes szabálya lenne. Így a fedezetelvonás mint jogsértő ügylet speciális szankciója, a *relatív hatálytalanság sem* állapítható meg a kezelt vagyont elvonó szerződés vonatkozásában.

A Ptk. (6:95. §) *tilos szerződésre* vonatkozó szabályai szerint azonban *semmis* az a szerződés, amely *jogszabályba ütközik*, vagy amelyet jogszabály megkerülésével kötöttek, kivéve, ha ahhoz a jogszabály más jogkövetkezményt fűz. Más jogkövetkezmény mellett is semmis a szerződés akkor, ha a jogszabály ezt külön kimondja, vagy ha a jogszabály célja a szerződéssel elérni kívánt joghatás megtiltása.

Meglátásom szerint észszerűen értelmezhető a Ptk. 6:318. § (3) bekezdése akként, mint ami *normatanilag teljes tényállást* tartalmaz, azaz mind a tényállást (hipotézist), rendelkezést (diszpozíciót) és jogkövetkezményt (szankciót). A *tényállást* tehát a kezelt vagyont elvonó szerződés alapfeltételei jelentik, a *rendelkezést*, mármint az ilyen magatartás, szerződéskötés *tilalmát* a norma *közvetve*, annak *szankcionálásával* fejezi ki, a szankció pedig a *visszakövetelési jog megnyitása*, amely a felek közötti ügyletbe nyúl bele beleegyezésük nélkül, akaratuktól függetlenül.

Kérdés, hogy a jogszabály célja-e ebben az esetben a szerződéssel elérni kívánt joghatás megtiltása a Ptk. 6:95. § értelmében. Vékás²⁰ a tilos szerződés magyarázata körében utal arra, hogy a Legfelsőbb Bíróság egyik eseti döntése szerint, ha a megsértett kógens norma lényegi módon szabályozza a jogviszony létrehozását, tartalmát vagy egyéb lényeges körülményeket, úgy anélkül is lehetőség van a szerződés semmisségének megállapítására, hogy maga a jogszabály ezt a szankciót fűzné a megsértéséhez (BH2012. 220.). E körben lehet azzal érvelni, hogy a tilalmazott elemek a szerződések lényeges tartalmi elemei (ellenszolgáltatás, a vagytonkezelő ügylet tekintetében nem korlátozott rendelkezési joga a vagyontárgy felett). Utal rá továbbá, hogy egy jogszabály célja kifejezetten a szerződéssel elérni kívánt joghatás megtiltása-e, rendszerint akkor lehet megállapítani, ha a szerződésben meghatározott szolgáltatásnak vagy a szerződés egyéb tartalmának teljesítése általánosan tiltott (pl. bűncselekménynek is minősülő) magatartást valósít meg. Az ilyen tilalmat kimondó jogi normák – jogági jellegüktől függetlenül – *a tevékenység természete miatt* tiltanak valamely magatartást, és így az ilyen magatartás valamely szerződés *teljesítésekor* is nyilvánvalóan tilos. Ilyenkor lényegében a *belső közrend védelméről* van szó. Tekintettel arra, hogy a tilalmazott magatartás

²⁰ Ld.: VÉKÁS – GÁRDOS/VÉKÁS 2014. 1442-1443.

bűncselekménynek²¹ is minősülhet, így a semmisségre irányuló jogalkotói cél állapítható meg.

A UTC (1001. cikk (b) (9) albekezdés) külön utal rá, hogy a vagyonkezelő *trust* sértése esetén elérhető jogorvoslati igény a jóhiszemű vagy nem ellenérték fejében szerzővel kötött ügylet megsemmisítése (*void an act of the trustee*). Mitchell²² az angolt *trust* jog egyéb *jogorvoslati* között említi, hogy a vagyonkezelő és a harmadik személy közötti *ügylet megsemmisíthető* (*can be set aside*) a kedvezményezettek kérelmére, kivéve, ha a harmadik személy jóhiszemű vevő, aki nem bír tudomással a *trust*ról.

A Ptk. rendszerében az *eredeti állapot helyreállítása*, pusztán egyetlen lehetséges jogkövetkezménye az érvénytelenségnek. Ha ez egyben azt is jelenti, hogy az érvénytelenség *valamennyi* adekvát jogkövetkezménye érvényesíthető, úgy a visszakövetelési jog adekvát jogorvoslatnak tűnik a helyzetre, különösen az ügylet a fentiek szerinti tilos szerződésnek minősülése miatt. Meglátásom szerint annyiban javasolható a szöveg finomhangolása, hogy a kedvezményezett, illetve vagyonrendelő az *érvénytelenség jogkövetkezményeinek megfelelő alkalmazását* kérheti a kezelt vagyon számára, amely egyértelműen átfogja az eredeti állapot természetbeni helyreállítását, a jogalap nélküli gazdagodás és az esetleges károk megtérítésére kötelezés mellett a kárveszély szerző személyre szállásának kérdését is, és ezzel lényegileg az angol jog megoldásával hasonló megoldásra jutna. Dogmatikailag is szimpatikusnak nevezhető a megoldás, hiszen erőteljesebben juttatná kifejezésre, hogy a relatív tulajdoni szerkezetből fakadó tulajdonosi igények közül egyeseket a relatív tulajdonosok (a vagyonrendelő, kedvezményezett) gyakorolnak.

Az igény *nem korlátozódhat* érvénytelen ügylet esetén pusztán természetbeni helyreállításra, mert ennek lehetetlensége esetén a vagyonrendelő, kedvezményezett megfelelő jogorvoslat nélkül maradnának a harmadik személlyel szemben. Nem is volna méltányos itt felállítani a vele szembeni fellépés határait, hiszen így pusztán az állagváltoztatással kimenthetné magát e felelőssége alól. A *visszakövetelésre* utalás továbbá önmagában azért tűnik elégtelennek, mert nem biztosít *jogszabályi fogódzót* tényleges tartalmát illetően. Ez főleg a jogintézmény újdonsága miatt szükséges volna az egységes jogértelmezés kialakítása érdekében. Így miként a vagyonrendelőt, illetve a kedvezményezettet illető előnyelvonási igény (Ptk. 6:321. § (3))

²¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) szerint az *idegen* vagyon, vagy dolog tényállási elemének hiánya miatt sikkasztásnak (Btk. 372. §), hűtlen kezelésnek (Btk. 376. §) nem, azonban csalásnak (Btk. 373. §) alapjául szolgálhat e tényállások saját vagyontárggyal történő elkövetése.

²² Ld.: HAYTON & MITCHELL 2010. 454-455.

bekezdés) a jogalap nélküli gazdagodási igény kezelt vagyon javára történő érvényesítéseként fogható fel, úgy a visszakövetelési igénynek a vagyonkezelési feltételeket sértő ügylet érvénytelensége jogkövetkezményeinek kezelt vagyon javára való érvényesítését kell(ene) átfognia.

A visszakövetelési igény azonban a *hatályos* jogszabályszöveg alapján is értelmezhető akként, mint amely a kezelt vagyon *helyébe lépő értékre is* kiterjed, hiszen a jogszabály – miként a deliktuális kártérítés körében is az „azt” kifejezést használja, amely együtt értelmezve a kezelt vagyon állagváltozását magától értetődőnek tekintő Ptk. (6:312. (3) bekezdés) rendelkezéssel együttesen arra az eredményre vezet, hogy a visszakövetelési igény feltételeinek megvalósulása esetén a harmadik személyhez került vagyontárgy továbbértékesítése esetén is kérheti a felperes a befolyt vagyontárgy kezelt vagyoni jellegének megállapítását a bíróságtól, illetve felléphet az eredeti tárgyat megszerző személlyel szemben.

A vagyonkezelői rendelkezések között éppen az egységes értelmezés elősegítése érdekében még e szakaszban említésre javaslom a vagyonkezelői *vagyontárgyról lemondást* és ennek egyik esetét jelentő kezelt vagyonba tartozó *követelés elengedését* is, hogy azzal ne lehessen kibújni a visszaadási kötelezettség alól, hogy nem történt átruházás, hanem csak az immár gazdátlan vagyontárgy elsajátítása.

Javaslom tehát a visszakövetelési igény érvényesítését *könnyíteni* a rosszhiszeműségi és ingyenességi vélelem 6. pontban említett bevezetésével a kockázatosabb személyi körre vonatkozóan, az ott jelzett indokok alapján.

A rosszhiszemű egyesítő felelősségére vonatkozó Ptk. (5:66. § (3) bek.) rendelkezések magyarázata során Menyhárd²³ utal arra, hogy ő elveszti tulajdonát a dologösszességen, és az egyesítéssel vagy vegyüléssel létrejött dolog a másik tulajdonos vagy tulajdonosok (közös) tulajdonába kerül. Ilyen esetben ő csak a gazdagodás megtérítését követelheti a jogalap nélküli gazdagodás visszatérítésére vonatkozó szabályok szerint, ami lényegileg egyező eredményre vezet a kezelt vagyon rosszhiszemű vegyítése esetén is, mint az angol bírói gyakorlat.

Meglátásom szerint a bizalmi vagyonkezelési jogviszony és a kezelt vagyon nyilvánossága jelenleg *szuboptimális* az összes érdekelt, így a kezelt vagyon hitelezője szempontjából is. Erről külön dolgozatban²⁴

²³ Ld.: VÉKÁS – GÁRDOS/MENYHÁRD 2014. 1020.

²⁴ MICZÁN 2016. 4. 227–253.

fejtettem ki részletesen az álláspontom. Itt csak utalok rá, hogy a kezelt vagyon hitelezője számára a vagyonkezelés nyilvánosságának szofisztikáltabb megteremtése alkalmas volna a jogviszony és a vagyonkezelő rendelkezési joga korlátainak vizsgálatával kapcsolatos tranzakciós költségei, felelősségi kockázatai jelentős csökkentésére.

Összegzés

A bizalmi vagyonkezelés magyar jogba való bevezetésének elsődleges indoka²⁵ annak a jelentős gazdasági igénynek a kielégítése, hogy ez az üzletág magyar jogi szabályozás alapján belföldi jogi és intézményi infrastruktúrát vegyen igénybe a jövőben, és jelentős tőkét tartson belföldön, illetve vonzzon ide, táplálva így a magyar gazdaság vérkeringését. E célt alapvetően veszélyeztetheti, ha a jogintézmény alulértékeli a kezelt vagyon hitelezőinek helyzetét, így azok az említett kockázatokat felismerve nem vagy csak jelentősebb tranzakciós többletköltségeket generálva hajlandóak a vagyonkezelővel ügyletet kötni. Ezért a jogintézmény soron következő²⁶ újraszabályozása körében e kérdésnek is indokolt figyelmet szentelni.

Felhasznált irodalom

AUSTIN, W. Scott –FRATCHER, William F. : The Law of Trusts. 4. kiadás 1989., idézve: Austin & Fratcher 1989.

BOGERT, George G. & BOGERT, George T., The Law of Trusts and Trustees Section 543 (Rev. 2d ed. 1993), idézve: Bogert & Bogert 1993.

HAYTON & MITCHELL: Commentary and Cases on the Law of Trusts and Equitable Remedies. 13. kiadás, Sweet & Maxwell, London, 2010, idézve: Hayton & Mitchell 2010.

KISFALUDI András (szerk.): Tanulmányok a bizalmi vagyonkezelés jogi szabályozásának elméleti alapjairól. ELTE Eötvös Kiadó Budapest, 2015., idézve: Kisfaludi/Szerző 2015.

²⁵Ld.: GÁRDOS – MENYHÁRD – VÉKÁS: Hatodik Könyv Harmadik Rész XVI. Cím, in: VÉKÁS – GÁRDOS 2012. 453., valamint Magyarország Kormányának T/7971. sz. törvényjavaslata a Polgári Törvénykönyvről Budapest, 2012. július 626. skk.

²⁶A 2017. június 8. napján kihirdetett, egyes törvényeknek az üzleti környezet jogi versenyképességének növelése érdekében szükséges módosításáról szóló 2017. évi LXI. törvény ugyanis lényegileg érintetlenül hagyta a kezelt vagyon hitelezőinek helyzetét.

MICZÁN Péter: A bizalmi vagyonkezelés nyilvánosságáról. In: Iustum Aequum Salutare 2016. 4. 227–253., idézve: Miczán 2016.

VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. Wolters Kluwer, Budapest, 2014., idézve: Vékás – Gárdos/Szerző 2014.

VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatára magyarázatokkal. CompLex Kiadó Budapest, 2012., idézve: Vékás – Gárdos 2012.

VÉKÁS Lajos: Az új Ptk. nem lesz az "önzés bibliája". Ügyvédek Lapja, idézve: Vékás 2011. 1. 4.

***

The legal position of the managed assets' creditors in the framework of fiduciary asset management (trust)

Summary

The legislator wished to satisfy a significant economic need by introducing the institution of fiduciary asset management. This line of business due to the lack of Hungarian regulation uses foreign legal and institutional infrastructure and extract a huge amount of capital from the blood flow of the Hungarian economy. The introduction of the fiduciary asset management enabled the access to a new, broader and more suitable legal solution to satisfy the needs of the domestic and foreign investors.

The current provisions of the Hungarian legislation appears to provide insufficient protection to the managed assets' creditors. Regarding this the managed assets' creditors conclude contracts with the asset managers with suboptimally high costs and extra assurances. It is important to pay particular attention to the position of the managed assets' creditors during the eventual re-regulation of the fiduciary asset management's provisions.